

ANTE GULIN: *Hrvatska crkvena srednjovjekovna sfragistika*

Zagreb, 1988, str. 472

Hrvatska crkvena srednjovjekovna sfragistika obuhvaća sve vrste, oblike i tipove crkvenih pečata s kojima su naši kaptoli, samostani, (nad)biskupi i opati, kanonici i generalni vikari, provincijali ili ministri provincija te druge duhovne osobe, ovjeravali svoje interne, ali i privatnopravne i javne dokumente. Crkveni pečati pojavljuju se na hrvatskim srednjovjekovnim dokumentima već od druge polovice XI. stoljeća, čime nedvojbeno ukazuju da je njihov razvojni put tekao usporedo s pečatima u zapadnoeuropskim zemljama.

Problematika hrvatske crkvene srednjovjekovne sfragistike bila je donedavno u našoj historiografiji nedovoljno ili nesustavno zastupljena. Uzrok tome bila je nesređenost i razasutost isprava i pečeta po brojnim hrvatskim i stranim arhivima i knjižnicama. Budući da je danas velik dio naših javnih arhiva i knjižnica sređen i dostupan istraživačkom uvidu, a dio njihove diplomatske građe objavljen u diplomatskim zbornicima ili drugim edicijama povijesnoga sadržaja, može se dati sveobuhvatniji prikaz prošlosti hrvatskih srednjovjekovnih kaptola, opatija i samostana, kao i njihovih pečata. Diplomatski izvori i sačuvani primjerici pečata, koji su ponajviše pohranjeni u kaptolskim i biskupijskim, samostanskim i župskim arhivima, ali i u našim i inozemnim arhivima, knjižnicama i muzejima, od prvorazrednog su značaja, kako za proučavanje gospodarske i društvene, tako i kulturne povijesti hrvatskoga srednjovjekovlja.

Knjiga dr. Ante Gulina nastala je kao rezultat autorovog višegodišnjeg istraživačkog rada na prikupljanju građe o prošlosti naše srednjovjekovne crkvene sfragistike. Djelo koje je pred nama prva je monografija koja na cjelovit i sustavan način, te uz primjenu modernih metodoloških načela, predstavlja sve temeljne sastavnice i obilježja navedene problematike.

Ukazujući na izniman značaj koji su u hrvatskoj povijesti imali kaptoli, samostani i opatije unutar naših (nad)biskupija, autor, kako i sam ističe u "Predgovoru" (11-12), nastoji u ovoj sintezi osvijetliti njihovo višestoljetno postojanje i javnu djelatnost te poglavito dati temeljit prikaz nama još uvijek nedovoljno poznatog sfragističkog blaga kao sastavnog dijela hrvatske srednjovjekovne kulturne baštine.

Knjiga započinje poglavljem "Pregled važnijih izvora i literature" (15-61). U sklopu arhivskih ustanova (15-19) posebno izdvaja važnost građe u arhivima kaptola i pojedinim hrvatskim (nad)biskupijama te ukazuje na nezaobilaznost uporabe sfragističkog blaga pohranjenog u raznim samostanima i župskim arhivima. Na kraju poglavlja sadržan je podroban i istraživačima iznimno dragocjen popis skupine arhivalija korištene u djelu (16-18). Slijedi "Opći pregled europske sfragistike" (20-42) u kojem se raščlanjuju ključna teoretska djela s područja ove pomoćne povijesne znanosti (od Konrada von Mura, i njegovog djela "Summa de arte prosandi" iz 1276. godine do najnovijih dostignuća). U pregledu "Razvoj hrvatske sfragistike" (43-61) autor nabraja niz povjesničara (od Daniela Farlatija i Carla Federica Bianchija do Ive Petriciolija i Ive Babića) koji su u svojim djelima obrađivali (najčešće tek usputno) srednjovjekovne hrvatske kaptole i njihove pečate. Usporkos postojanju velikoga broja stručnih rasprava, priloga i članaka, činjenica je - kako naglašava autor - da se sfragistika kao pomoćna povijesna znanost u nas nije sustavnije i cjelovitije proučavala.

Središnji dio knjige započinje "Uvodom" (63-76) u kojem se pojašnjavaju temeljne odrednice sadržane u naslovu djela. Ukazuje se na uporabu i vrijednost pečata, naglašavajući da je u XIII. stoljeću, poradi svoje opće uporabe, pečat postao opće sredstvo ovjeravanja svih vrsta javnih i privatnih dokumenata u većini europskih zemalja. Slijedi osvrt na nastanak i djelatnost kaptola kao "vjerodostojna mjesta" (*loca credibilia*), te prikaz temeljnih pečatnih oblika (kružni, oblik mandorle i oktogonalni oblik) i pečatne ikonografije (skup ili sadržaj pečatnih simbola sastavljenih od središnjeg motiva, natpisa i dekoracije).

"Srednjovjekovni pečati kaptola, biskupa, samostana i opata sjeverne i središnje Hrvatske" naslov je velike cjeline (77-203) u kojoj se temeljito opisuje i raščlanjuje sfragističko blago (pečati) ve-

zano uz Zagrebački kaptol, zagrebačke biskupe (od biskupa Stjepana II do Šimuna I Erdödyja) i druge duhovne osobe (primjerice, fra Ivana iz Križa reda Sv. Augustina, Dionizija župnika crkve Sv. Ivana Krstitelja u Novoj Vesi i dr.). Jednakim metodološkim postupkom autor iznosi pregled pečata Čazmanskog, Požeškog, Bosansko-đakovačkog, Srijemskog (Sv. Stjepana de Kw i Sv. Ireneja kod Mitrovice) i Topuskog kaptola, kao i pečata krbavskih i otočkih biskupa. Svaka od navedenih cjelina sadrži, uz temeljit opis sfragističke baštine, i osnovni osvrt na povijest djelovanja tamošnjih kaptola i pojedinih istaknutih duhovnih osoba uz koje je vezano postojanje pečata i pečatnjaka.

Slijedi cjelina "Srednjovjekovni pečati i pečatnjaci kaptola, biskupa, samostana, opata, ministara provincijala, arhiepiskopita i kanonika kaptola Dalmacije, Hrvatskog primorja i Kvarnerskih otoka" (205-357). Po uzoru na sadržajnu strukturu i metodološke postupke primjenjene u prethodnoj cjelini, autor daje iznimno podroban pregled pečata i pečatnjaka za područja Splita, Dubrovnika, Korčule, Hvara, Trogira, Šibenika, Skradina, Knina, Zadra, Nina, Paga, Senja, Raba, Krka, i Cresa. Za svaku od navedenih cjelina obuhvaćeni su - prema raspoloživosti sačuvane građe - pečati tamošnjih kaptola, (nad)biskupija, samostana, opata, svećenika i drugih duhovnih osoba.

Najmanju cjelinu (359-367) u sklopu pregleda hrvatske srednjovjekovne sfragističke baštine čini osvrt na "Srednjovjekovne pečate istarskih biskupa" (porečkog, novigradskog i pulskog).

Četvrti dio knjige ("Opće zaključno razmatranje", 369-400) sadrži autorove završne misli o djelatnosti kaptola na tlu srednjovjekovne Hrvatske te zaključne pripomene o uporabi pečata, pečatnim oblicima, ikonografiji, natpisima i materijalu pečata. Vrlo vrijedan prilog knjizi čini "Tabelarni i kronološki prikaz pečata po obliku i pečatnoj slici" (387-400). Slijede opsežni sažeci na njemačkom i talijanskom jeziku (401-439) te "Karta srednjovjekovnih hrvatskih nadbiskupija/metropolija, biskupija i kaptola tijekom 14./15. stoljeća" (440-441). Na kraju knjige nalaze se popis izvora i literature (443-457), kazalo osobnih imena, crkvenih ustanova i zemljopisnih pojmova (458-470) te "Bilješka o autoru" (471).

Sintezu dr. Ante Gulina, možemo na kraju zaključiti, odlikuje cjelovitost prikaza svih temeljnih sastavnica i istraživačkih pitanja koja se odnose na problematiku crkvene srednjovjekovne sfragistike na hrvatskom tlu. Sustavan pregled dosadašnjih saznanja i dostignuća historiografije, jasan i sadržajan prikaz djelovanja i značaja kaptola, raščlamba pečata prema njihovim temeljnim obilježjima te - prije svega - opsežan pregled gotovo cjelokupnog sfragističkog blaga crkava i samostana uzduž hrvatskih (nad)biskupija, značajke su koje ovome djelu nesumljivo daju važnost prve monografije o hrvatskoj crkvenoj srednjovjekovnoj sfragistici. Sigurno je da će ovo djelo ubuduće predstavljati nezaobilaznu literaturu za sve proučavatelje ove pomoćne povijesne znanosti, ali i za istraživače crkvene i kulturne prošlosti hrvatskoga srednjovjekovlja.

Lovorka Čoralčić

ERIK FÜGEDI: The Elefánthy: The Hungarian Nobleman and His Kindred

Urednik Damir Karbić, preveo Csaba Farkas, redakcija prijevoda Frank Schaer, uvod János M. Bak, Budimpešta: Central European University Press, 1998, str. 174.

Hrvatska historiografija, uključujući i onaj njezin dio koji se bavi proučavanjem plemstva, nije u dovoljnoj mjeri upoznata s rezultatima mađarske historiografije, a potpuno je zanemaren komparativni pristup, što je s obzirom na višestoljetnu zajedničku prošlost značajni propust. Svakako je veliku prepreku tome činilo i čini nedovoljno poznavanje mađarskog jezika među hrvatskim povjesničarima (iako se u posljednje vrijeme srećom ta situacija postupno mijenja), pa su tim dragocjeniji prijevodi djela mađarskih povjesničara na glavne svjetske jezike. Jedno od posljednjih takvih engle-

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJESTINST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RAD OVI

31

ZAGREB 1998.

Izdavač
Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Za izdavača
Stipe Botica

Redakcija
Branka Boban
Neven Budak
Mirjana Gross
Franko Mirošević
Iskra Iveljić
Nikša Stančić
Božena Vranješ-Šoljan

Urednički kolegij
Ivo Goldstein
Marijan Matićka
Mario Strecha

Izvršni urednik
Mario Strecha

Adresa uredništva

Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb, Ivana Lučića 3
tel. 385 1/ 6120 150, 6120 158, fax. 385 1/ 6156 879

Časopis izlazi jednom godišnje. Izdavanje časopisa sufinancira
Ministarstvo znanosti i tehnologije Republike Hrvatske.

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu SR Hrvatske
br. 6859/1 od 5.X.1982. časopis »Radovi« oslobođen je plaćanja poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Ministarstvu znanosti i tehnologije
Republike Hrvatske pod brojem UP-547/2-84-1984.

Naslovna stranica

Iva Makvić

Prijevod sažetaka

Marina Denona-Krsnik

Kompjutorski slog i prijelom

DENONA d.o.o., Garićgradska 6, Zagreb

Tisak

KRATIS, Vrapčanska 15, Zagreb

Tiskanje završeno u travnju 1999. godine

Naklada

300 primjeraka

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i sveučilišna biblioteka, Zagreb

UDK 949.75

RADOVI 31

/ [uređivački odbor Ivo Goldstein... et al.]. - Zagreb

: Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta, 1998.

– 340 str. ; 24 cm

– Summaries.

ISBN 0353-295X